

ПОЛІТИЧНА СУБ'ЄКТИВАЦІЯ ІСТОРІЇ ЧЕРЕЗ ТРІАДУ «ПАМ'ЯТЬ-ДОСВІД-ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ»

Гарбадин А. С.

*кандидат політичних наук, доцент кафедри теорії та історії політичної науки
Львівського національного університету імені Івана Франка*

Помислити історію політично зазвичай видається практично неможливою забавою. І на це є безліч причин. Із найбільш очевидних хоча б те, що історії як добору фактів, що логічно були б пов'язані між собою, просто не існує. Історія – це завжди мистецтво нарративу, оповіді, інтерпретації. Відповідно, для того, аби історія стала політичною, для того, аби її можна було вмістити у підручники чи просто спробувати вивчити чи переповісти комусь іншому, насамперед собі, усі ми піддаємо її репарації, зазвичай через пам'ять (чи пригадування), досвід (можливості чогось вчити чи вчитися) та відповідальність (за «я» чи за «ми»). Варто детальніше зупинитися на цих процесах.

По-перше, історія як пам'ять не може бути об'єктивно суб'єктивована. Простіше кажучи, історію неможливо запам'ятати як певний ритм чи пульс, певну ясну та зрозумілу реальність, особливо якщо ми хочемо пам'ятати політичне. У соціальній психології такий феномен активно пояснюється через ефект чи помилку хіндсайту, обґрунтовану Барухом Фішхофом. Суть тезису в тому, що «після того, як подія вже відбулася, ми думаємо, що завжди знали, що це скоріше всього відбудеться або навіть точно відбудеться. Після того, як нікому не відомий сенатор американського походження Барак Обама обійшов на виборах в президенті Хілларі Клінтон – найсильнішого кандидата від демократичної партії, – багато хто вирішив, що передбачив це. Але вони не передбачили – вони просто пам'ятали «неправильно» [2]. Пам'ятати відповідно до того, що ми є тепер, наша спільна риса. Окрім того, людям властиво пам'ятати «неправильно» і в силу суб'єктивних причин. Тому не дивно, що часто люди можуть відчувати ностальгію стосовно минулого, що відбувалося у авторитарних реаліях, чи ностальгувати стосовно безоплатної медицини, прекрасної поліції, високих зарплат та пенсій, забуваючи, що нічого такого реальність не передбачала. Люди просто пам'ятають «неправильно», тобто корегують історію відповідно до власних цінностей та ідеалів, часто конструйованих за принципом банальної ненависті до того, чим вони є. В цьому сенсі історія і політизується, стає предметом виборчого та інформаційного нарративу. Саме тому історична пам'ять – це також і про «зараз», навіть більше, ніж про історію як таку.

По-друге, історія як досвід. Чи може власне історія нас чогось навчити? Чи вона циклічна? Чи це лише сумбур із циклів типових, повторюваних уроків та помилок? Аналізуючи проблему досвіду як економічної категорії, Р. Талер зазначає, що досвід як наука, як урок ніби пропонує нам схему, змальовану у фільмі «День бабака», де головний персонаж проживає повторення одного і того ж дня свого життя велику кількість разів. Відповідно, зрозумівши, що день повторює себе, головний персонаж зміг почати вчитися на власних помилках. Чи не основним тут є фактор контролю над ситуацією, яким ніхто з нас в реальному житті володіти не може. Психологи вважають, що «для того, щоб навчитися чому-небудь на власному досвіді, потрібні дві умови: часта практика і негайний результат. Якщо ці умови дотримуються (наприклад, коли ми навчаємося керувати автомобілем або їздити на велосипеді), то ми навчаємось, роблячи помилки в процесі навчання. До того ж з багатьма проблемними ситуаціями в нашому житті все відбувається не так, і тут виникає

цікавий висновок. Можливість отримання досвіду та наявність стимулів є, певною мірою, суперечливими контраргументами» [2].

По суті досвід себе інтерпретує через помилки, можливість їх розуміння і, відповідно, їх подальшого не повторення. Відповідно, якщо ми розглянемо історію у більш широкому плані, як історію держав, цивілізацій, націй, тобто у будь-якому із її можливих політичних варіантів, ми побачимо, що дотримання таких умов просто неможливе. Відповідно, історичний досвід не може таким іменуватися у буквальному значенні, якщо його мислити політичними категоріями. Політично історичний досвід не може чогось навчити. Тому ми і приречені повторювати схожі помилки. Тому жоден досвід війни чи терору не є вичерпним – реплікація деструктивних практик завжди була притаманна людській природі.

Що ж тоді варто вкладати у історичну відповідальність, якщо завжди існуватиме потенційний ризик пам'ятати неправильно і неправильно нотувати уроки історії? Однозначної відповіді тут бути не може. Запропонуємо лише одну інтерпретацію, через поняття «анабазису». Суть останнього, зокрема у контексті поетичного осмислення ХХ століття у поезії Пауля Целана і Сен-Жон Перса, подає А. Бадью. Він вважає, що «будь-який анабазис вимагає, щоб думка прийняла дисципліну. Без неї годі відновити сили, тобто буквально «зійти на схил», що є одним з можливих значень слова «анабазис» [1]. Тобто історія як відповідальність – це завжди дисциплінований рух плюс блукання. Історія не може передбачати кінцевих точок досяжності, оскільки це постулюватиме потенційну тоталітарну інтенцію. Історія не може обійтися без дисципліни, позаяк перетвориться на популістичний наратив. І така відповідальність завжди передбачатиме перехід від «я» до «ми» і ніколи навпаки.

І тільки так нам властиво читати історію, аби вона не перетворилася на сторонню політичну оповідь, що вписує нас у себе, а не навпаки.

Список використаної літератури

1. Бадью А. Століття. / пер. з фр. А. Рєпа. Львів: Видавництво Кальварія; К.: Ніка-Центр, 2014. 304 с.
2. Талер Р. Новая поведенческая экономика. Почему люди нарушают правила традиционной экономики и как на этом заработать. Эксмо, 2017. 368 с. URL: http://www.litres.ru/pages/biblio_book/?art=22960394

КУЛЬТУРОЛОГІЧНА ТЕОРІЯ О. ШПЕНГЛЕРА: ПРОЕКЦІЯ НА ПОЛІТИКУ

Хома Н. М.

*доктор політичних наук, доцент кафедри теорії та історії політичної науки
Львівського національного університету імені Івана Франка*

О. Шпенглер увійшов в історію світової політичної думки ХХ ст. як автор відомих філософсько-історичних концепцій. Перший том його двотомника «Сутінки Європи» вже протягом сторіччя увиразнює циклічну теорію історичних змін. Мабуть, жодна з його подальших праць («Роки рішення. Німеччина і всесвітньо-історичний розвиток», «Песимізм?», «Людина і техніка») не викликали такого обговорення.

Шпенглер розглядає суспільство як своєрідний культурний організм, котрий підпорядкований біологічному ритму. Цей ритм визначає основні фази його розвитку: народ-